

De økonomiske virkninger af en udvidet råstofproduktion i dansk landbrug.

II.

I hæfte 6 bragte vi 1. del af cand. polit. *Anker Knudsens* undersøgelse af de økonomiske virkninger af en driftsomlægning, hvorefter 20 pct. af kornarealet erstattes af roer og lucerne. Der blev her redegjort for de produktionsmæssige forskydninger som følge af omlægningen.

I 2. del, der gengives nedenfor, behandles omlægningens økonomiske virkninger i erhvervs-mæssig, samfundsmæssig og valutarisk henseende.

Af cand. polit. *Anker Knudsen*.

6. Merudgiften.

Arbejdskraftforbrug.

Ved overgang fra mindre korn til flere rodfrugter vil det for enhver, der blot har det ringeste kendskab til landbrug, være klart, at der opstår et spørgsmål om mere arbejdskraft.

Det landøkonomiske Driftsbureau har offentliggjort en undersøgelse over landbrugets arbejdskraftforbrug baseret på årene 1946—49.

Undersøgelsen omfatter kun et meget lille antal brug: 10 på Sjælland repræsenterende de bedre jorder og 10 i Midtjylland repræsenterende de lette jydsk jord. Et så ringe antal kan næppe antages at være repræsentativt, men eftersom der ikke foreligger andre oplysninger fra de seneste år, vil jeg bruge disse tal til beregning af merforbruget af arbejdskraft.

Af efterfølgende tabel fremgår det merforbrug, som man må regne med ved en omlægning af den størrelsesorden, der er foretaget.

Som det allerede er omtalt, omfatter Driftsbureauets undersøgelser 2 grupper ejendomme, der repræsenterer hver sin type jord. Jeg regner med, at de sjællandske ejendomme repræsenterer 60

Tabel 6. Arbejdsforbruget.

Arbejdssted:	ha	stkr.	Mandstimer pr.		Mill. timer total	Heste- timer pr. ha	Mill. timer	Mill. timer total
			ha	stk.				
Roemarken:								
ny	+143 605		414,7		59,6	367,0	52,7	
gamle	437 708		23,0		10,2	22,5	10,1	
Lucernemarken:								
hø	100 000		150,0		15,0	75,0	7,0	
ensilage . .	54 300		40,0		2,2	40,0	2,0	
grønt	30 320		80,0		2,4	70,0	2,1	73,9
Kostald	120 000			125	15,0			
Svinestald . .	430 000			12	5,2	109,6		
Kornmark . . ÷	260 000		96,96		÷ 25,2	86,1	÷ 22,4	
Græsmark . . ÷	68 820		36,40		÷ 2,4	÷ 27,6	45,0 ÷ 3,0	÷ 25,4
						82,0		48,5

pct. af landets jord og de jyske 40 pct. Det angives ikke i beretningen, hvor stor en del af Danmarks jord de hver især repræsenterer, men ser man på et bonitetskort, synes det meget rimeligt at antage den ovennævnte fordeling.

Alle timetal pr. ha er hentet fra Driftsbureauets beretning.

Mandstimer.

De 414,7 timer pr. ha, som er anført for den nye roemark, er fremkommet på basis af tabel 9, side 28 i Driftsbureauets beretning om arbejdsforbruget 1946—49; da jeg regner med fuld udnyttelse af roetoppen, har jeg forhøjet timetal for posten »Ensilering incl. hjemkørsel«, således at der regnes med det samme timetal her, som er angivet i beretningen side 32 for timeforbruget ved fuld udnyttelse, og derefter er regnet et gennemsnit ud af sjællandske og jyske tal med vægten henholdsvis 6 og 4, som det fremgår af efterfølgende oversigt.

Alle timetal pr. ha i tabel 6 er regnet ud efter det i denne oversigt viste princip.

Merforbruget i den gamle roemark skyldes, at jeg regner med fuld udnyttelse af roetoppen. Regner vi med, at $\frac{1}{3}$ af toppen var udnyttet i 1948, så bliver merforbruget pr. ha i den gamle roemark $\frac{2}{3}$ af den tid, som bruges ved fuld udnyttelse, der i beretningen angives at være 39 timer på Sjælland og 28,5 i Jylland; på basis heraf er de 23 timer fremkommet.

Arbejdsforbruget ved roedyrkningen.
(Side 28 i Driftsbureauets beretning).

	Sjællandske brug, timer pr. ha	Jydske brug, timer pr. ha
Fodersukkerroer ialt ..	403,3	371,5
+ tillæg for fuld ud- nyttelse af toppen (beretningen side 32)	33,7	9,8
	<u>437,0</u>	<u>381,3</u>

Gennemsnitlig timefor-
brug pr. ha pr. år for
fodersukkerroer, hele

$$\text{landet} \dots\dots\dots \frac{437,0 \times 6 + 381,3 \times 4}{10} = 414,7 \text{ timer pr. ha}$$

Med hensyn til arbejdsforbruget i lucernemarken er det meget sparsomt, hvad beretningen har at sige herom; på side 40—41 står dog nogle små oversigter og spredte betragtninger. På basis heraf har jeg ment at kunne fastslå arbejdsforbruget til at være 150 timer pr. ha for lucerne-hø, 40 timer pr. ha for lucerne-ensilage og 80 timer for lucerne-grønt.

Merarbejdet i kostalden er beregnet ifølge tabel 23, side 50 i beretningen:

Opgavens besætningsforøgelse er:

	Stkr.
Malkekøer	83 000
Opdræt: kvier	26 000
kalve	57 000
tyre	1 000
Ialt opdræt	<u>84 000</u>
Opdræt omregnet til storkreaturer:	$\frac{84 000}{2,25} =$
	<u>37 000</u>
Ialt storkreaturer mere i stalden	120 000

Omregningen fra opdræt til storkreaturer er den samme, som beretningen anvender: 1 storkreatur = 2,25 stkr. opdræt.

Jeg har valgt at anvende timetal, for alle brug de 125 timer pr. storkreatur, eftersom jeg i alt væsentligt anvender gennemsnitsbetragtning opgaven igennem.

Svineholdet er omtalt side 51 i beretningen. Her er ikke angivet noget gennemsnitstal for svinehold af forskellige størrelser; derfor vil jeg anvende de 12 timer pr. gris, som anføres for middelstort svinehold.

Merproduktionen af flæsk var 30 964 tons, og da jeg regner med en slagtevægt på 72 kg, bliver forøgelsen af svineholdet

$$\frac{30\,964\,000 \text{ kg}}{72 \text{ kg}} = \underline{\underline{430\,000 \text{ stkr. svin.}}}$$

Den sparede arbejdskraft i kornmarken er beregnet på basis af tabel 6 i beretningen side 23: De 96,96 timer pr. ha er fundet på samme måde som tallet for den nye roemark, og på tilsvarende måde er den sparede arbejdskraft i græsmarken fundet på basis af tabel 16, side 37.

Merforbruget i hestetimer er beregnet på ganske samme måde som mandstimerne, ud fra de samme tabeller for hver enkelt afgrøde.

De 48,5 mill. hestetimer, der forbruges mere, regnes at kunne tilfredsstilles af det antal heste på 514 000 stkr., der var i basisåret; der er en hel del folk på de mindre brug, der kører for fremmede. Det vil man vel i mindre grad gøre, selv om denne kørsel vel aldrig ligger i de arbejdskrævende perioder, og det således bliver kravet til hestebestanden i spidsbelastningen, der bliver afgørende for, om hestebestanden skal udvides.

Det fremgår af tabel 6, at der kræves et merforbrug på 82 mill. mandstimer pr. år. Sættes året til 300 arbejdsdage, og regner vi med gennemsnitlig 9 timer i netto-arbejdsdag året rundt (i 1942 var netto arbejdsdagen 9½ til 9¾ time, men jeg regner med, at den er faldet siden) ser vi, at en helårsarbejder bliver lig med 300 dage à 9 timer = 2700 timer. Det samlede antal helårsarbejdere,

$$\text{der kræves mere, bliver da } \frac{82\,000\,000}{2700} = 30\,400.$$

Kunstgødningsforbrug:

Lucernemarken kræver meget mere fosfor og kali og roemarken mere kvælstof, fosfor og kali end kornmarken, så man kan forvente stort merforbrug af kunstgødning med de arealændringer, der er foretaget.

Omstående tabel giver en oversigt over merforbruget af gødningsstoffer og et skøn over, hvad dette merforbrug skyldes.

Tabel 7. Gødningsstoffer.

ha	Kalksalpeter, 15% kvælstof			Kaligødning, 33% kali el. 40% K ₂ O			Superfosfat, 8% fosfor el. 18% P ₂ O ₅		
	kg pr. ha	Ialt tons	Total tons	kg pr. ha	Ialt tons	Total tons	kg pr. ha	Ialt tons	Total tons
Ekvivalent for mindre import af korn og olie- kager		7 400		2 000			8 500		
Ekvivalent for manglen- de staldgød- ning		85 120		65 960			64 620		
til ny jernemark	+143 605 200	28 720	121 240	100 14 360			200 28 720		
til ny jernemark .	+184 620			300 55 400	137 720	500 92 310	194 150		
jernemarken .	÷ 260 000 100	÷ 26 000	÷ 26 000	50 13 000		100 26 000			
græsmarken .	÷ 68 800			50 ÷ 3 400	÷ 16 400	100 ÷ 6 800	÷ 32 800		
Ialt			95 240		121 320		161 350		

Ved en mindre indførsel af oliekgager på 34 000 tons og af korn på 85 300 tons, er merindførslen af kvælstof til ækvivalent for kvælstoffet i foderet beregnet på følgende måde:

Oliekgager 34 600 tons	Korn 85 300 tons
med 6 0/0 N	med 1 0/0 N
= 2 076 tons N	= 853 tons N

Vi mangler ialt (2076 + 853)	2929 tons kvælstof
eller for en praktisk udregning	3000 » »
I den reducerede foderimport	3000 » »
÷ tab ved opfodring 15 pct.	450 » »
I frisk gødning	2550 » »
÷ opbevaringstab 25 pct.	643 » »
I gæret gødning	1907 » »

der i handelsgødning er 1907 tons N \times 0,6 = 1144 tons kvælstof.

1144 tons N givet som 15,5 pct. kalksalpeter bliver $\frac{1144 \times 100}{15,5}$ tons

salpeter = ca. 7 400 tons.

Analoge beregninger er foretaget til konstatering af, hvad der skal tilføres jorden af kali og fosfor for at ækvivalere, hvad der indeholdes af disse stoffer i den manglende foderimport. Der er i korn regnet med et indhold af 0,6 pct. fosfor og 1,6 pct. kali og i oliekgær 0,8 pct. fosfor og 1 pct. kali, og i opfodringsstab regnes med 15 pct. for fosfor og 10 pct. for kali. Som opbevaringsstab i gødninger er intet regnet for fosfor og 10 pct. for kali. Kali og fosfor er af samme værdi, enten det optræder i staldgødning eller i handelsgødning.

Staldgødningsproblemet.

Der regnes med, at der i gennemsnit tilføres roemarken 200 kg kvælstof i staldgødning pr. ha. Når der i opgaven regnes med en udvidelse på 143 605 ha af roearbejdet, vil der ialt blive brug for $143\ 605 \times 200$ kg N = 28 721 tons kvælstof i staldgødning.

Tilvækst i storkreaturer er, når man regner et storkreatur = 1 malkeko = 2 stkr. opdræt = 1 tyr = 8 svin:

83 000 malkekøer =	83 000 storkreaturer
26 000 kvier	}	= 41 500
57 000 kalve		
1 000 tyre =	1 000
430 000 svin =	53 750
Ialt		<u>179 550 storkreaturer</u>

For hvert storkreatur regnes 10 000 kg frisk gødning årlig, bestående af ajle og staldgødning. Heri er regnet med tabet på græsmarken om sommeren.

Indhold af kvælstof beregnes på følgende måde:

Mængden af frisk gødning	10 000 kg
÷ opbevaringsstab 25 pct.	2 500
» » gæret gødning	<u>7 500 kg</u>

som med et indhold på 0,5 pct. N = $\frac{7\ 500 \times 0,5}{100}$ = 37,5 kg N pr. storkreatur.

Ialt til rådighed $179\ 550 \times 37,5$ kg N = 6 733 tons N.

Gødningskravet fra den nye roemark

er ialt	28 721 tons N i staldgødning
Vi har til rådighed	6 733 tons N i
Netto-mangel	<u>21 988 tons N i</u>

Som ækvivalent herfor: 21 988 tons N \times 0,6 = 13 193 tons N i handelsgødning, hvilket givet som 15,5 pct. kalksalpeter er:

$$\frac{13\ 195 \times 100}{15,5} = \underline{\underline{85\ 120\ \text{tons kalksalpeter.}}}$$

Tilsvarende beregninger er foretaget for fosfor og kali, idet der er taget hensyn til det mindre svind af disse stoffer fra frisk til gæret gødning på ganske samme måde som ved gødningsberegning for den manglende indførsel af foderstoffer. Indholdet af fosfor i staldgødning er 0,5 pct. Der er ved beregningerne taget hensyn til, at ajle ikke indeholder fosfor. Indholdet af kali er 0,5 pct. i fast gødning og 0,8 pct. i ajle.

Endvidere er den mængde, som jorden tilføres af disse stoffer, bestemt af den mængde af dem, der indeholdes i den gødningsmasse, som man må give, for at roemarken kan få de 200 kg N i staldgødning.

De tal, som tabel 7 angiver for forbruget pr. ha af de forskellige gødningsarter, er resultatet af oplysninger indsamlet dels fra afdelingen for jorddyrkning på Landbohøjskolen og dels i landbrugets købestævneplan 1949 samt for lucernens vedkommende fra landmænd, der dyrker denne afgrøde. Endelig er disse oplysninger sammenholdt med de mængder, der ialt var brugt til høsten i basisåret, altså indført i 1947—48.

Der er i gødningsberegningerne ikke taget hensyn til den stærkere virkning af kvælstof, der er i lucernerodnettet i sammenligning med kløvergræsmarken, og ej heller til selve virkningen af lucernerodnettet i de arealer, der er hentet fra kornmarken. Man har ingen oplysninger om disse forhold, men da der jo er en virkning af en vis størrelse, må man vel i fremtiden, hvis lucernedyrkingen vinder stor udbredelse, interessere sig for dette problem.

Jeg har talt med en landmand, som har store arealer med lucerne, og han oplyser, at der, når lucernemarken efter 3—4 års forløb pløjes op, sås roer i stykket, og hen på sensommeren, når kvælstoffet i bakterieknoldene er frigjort, kommer der en overordentlig stærk vækst i den pågældende roemark.

De anførte procenter for indhold af henholdsvis N, P og K og svindprocenter ved opfodring og i gødningen af nævnte stoffer er dels fundet i købestævneplanerne 1949 og 1950 og dels taget fra faglitteratur.

Frøudgift.

Som en yderligere post på udgiftssiden kommer frøudgift til roe- og lucernemarken. Udgiftens størrelse og fordeling fremgår af følgende oversigt:

Lucernefrø:

183 245 ha à 25 kg pr. ha = 4 580 375 kg

Da marken ligger i 3 år, bliver forbruget pr. år .. = 1 526 789 kg

Fodersukkerroer:

110 607 ha à 20 kg pr. ha = 2 213 740 kg

Sukkerroer:

32 918 ha à 25 kg pr. ha = 822 950 kg

De anvendte frømængder pr. ha er meddelt af Landbrugsraadet.

Samlet merudgift:

Arbejdsomkostninger:

Mill. kr.

30 400 helårsarbejdere à 3 000 kr. pr. år 91,200

30 400 helårsarbejdere à 1 560 kr. pr. år i kost og logi ... 47,424

Gødningsudgifter:

95 240 tons kalksalpeter à 257,30 kr. pr. ton 24,505

121 320 » kaligødning » 315,00 » » » 38,159

161 350 » superfosfat » 147,50 » » » 23,795

Frøudgift:

1 526 789 kg lucernefrø à 10,00 kr. pr. kg 15,267

2 213 740 » fodersukkerroerfrø » 2,00 » » » 4,427

822 950 » sukkerroerfrø » 1,20 » » » 0,988

Ialt merudgift 245,765

De anførte lønninger er baseret på oplysninger fra Driftsbureauets beretning 1949—50 I og, hvad kost og logi angår, på beretningen fra 1947—48 II samt på oplysninger fra fuldmægtig P. Døssing, Statistisk Departement. Gødningspriserne er hentet fra Driftsbureauets beretninger 1949—50, og frøpriserne er opgivet fra Dansk Frøcentral og Landbrugsraadet.

7. Nettoresultat.

Nettoudbytte ved arealændringen når bortses fra eventuel udvidelse af det faste anlæg som følge af omlægningen:

	Mill. kr.
Merindkomst	336,682
Merudgift	245,765
Nettooverskud	90,917

Opgøres indkomst og udgift ved den ændring i afgrødernes sammensætning, der er sket overfor udlandet fås følgende:

Indtægt:	Mill. kr.
Den forøgede eksport	274,199
Den sparede foderstofindførsel	62,483
	<hr/>
Ialt i forøget valutabeholdning	336,682
 Udgift:	
Kalksalpeter	24,505
Kaligødning	38,159
60 pct. af superfosfatværdi	14,277
Lucernefrø	15,267
	<hr/>
	92,208
Nettoforbedring af betalingsbalance	244,474
	<hr/>

Den sparede udgift til foderstoffer er en sparet dollarudgift på ca. 9 mill. \$.

Der er kun regnet med 60 pct. af superfosfatens merudgift i valutaregnskabet, da importkvotaen i superfosfats værdi er omkring 0,6.

Hele merudgiften i valuta ligger inden for den europæiske betalingsunions område.

Af opgørelsen over opgavens økonomi ses, at der er ca. 90 mill. kr. i »overskud«.

Hvorvidt må dette beløb anses for tilstrækkeligt til, at man kan foretage de nødvendige investeringer til planens praktiske gennemførelse?

Jeg vil i det følgende kort belyse dette spørgsmål:

Staldkapaciteten må anses for tilstrækkelig til den forøgelse, der er sket i dyrenes antal, da jeg ikke har overskredet de tal, der angives i Danmarks langtidsprogram som mål for husdyrbestanden 1952 på noget punkt, og man i langtidsprogrammet regner med tilstrækkelig staldplads.

Det, der skal investeres i, er ensilagebeholdere og mindre forandringer i kostald samt bedre ventilation og mere lys i svinestalden.

Der er 90 mill. kr. til renter og afskrivning af den investe-

ring, som er nødvendig, og sætter vi rentefoden til 5 pct. p. a. og afskrivning til 4 pct. p. a. (svarende til en varighed på 25 år), bliver der mulighed for med de 90 mill. kr. at forrente og afskrive en kapital på 1000 mill. kr.

Vi har ca. 200 000 brug; der vil således kunne investeres 5 000 kr. pr. brug, eller opgjort i forhold til dyrket areal med de 3 mill. ha vi har: 333 kr. pr. ha. Ifølge Driftsbureauets beretning I 1949—50 har i 1949 for alle undersøgte brug den investerede landbrugskapital pr. ha været 3 435 kr.; den forøgelse, der da kan ske af kapitalapparatet, er ca. 10 pct. af den investerede landbrugskapital, som den var i 1949.

Ud fra de anførte betragtninger mener jeg at kunne sige, at landbrugserhvervet med fordel vil kunne realisere planen.

Det var spørgsmålet set ud fra landbrugets synspunkt. Ser man sagen ud fra et valuta- og betalingsbalancesynspunkt, er der en stor fordel ved at overgå til mere grovfoder på kornets bekostning.

Samtidig med at produktionen er gået op, er importen af dollar-krævende foderstoffer gået ned. Det vil sige, at importkvotaen i foderet er gået en del ned; samtidig hermed er ganske vist importen af gødningsstoffer og frø steget noget, men den valuta, der her kræves, ligger inden for den europæiske betalingsunion.

Det endelige resultat er en forbedring af betalingsbalancen med ca. 250 mill. kr., og heraf er 62 mill. kr. i dollars eller ca. 9 mill. \$. Det er en meget væsentlig forbedring af landets valutasituation, og navnlig er det en meget stor fordel, at dollarkvotaen i foderet er gået ned.

Udgangspunktet for opgaven er 1949-niveauet, og som før nævnt angår undersøgelsen dette år (at der er regnet med priserne for april kvartal 1950 gør ikke resultatet mere optimistisk — tværtimod), men da korrektionen af en 1945—49 høst med arealfordeling i 1948 er relativt ringe (se tabel I i 3. afsnit) vil jeg mene, at det er rimeligt at lade det fundne resultat gælde generelt, navnlig da jeg har anvendt prisrelationer, som på længere sigt må anses for at være stabile.

8. Nogle betragtninger over de problemer, der opstår ved overgangen til mere grovfoderdyrkning.

I første del af opgaven er bestræbelserne gået ud på at få en virkning frem ene og alene af stigningen i og ændring af planteproduktionen og ikke medregne mekaniseringsomkostninger eller f. eks. reduktion af hestehold.

Nu da det er konstateret, at det er økonomisk fordelagtigt at foretage en sådan ændring i driften i den teknik, som var den almindelige for perioden 1945—49, må det samme gælde under den teknik — den mere mekaniserede — der nu er ved at bryde igennem, da den jo øjensynlig anses for mere fordelagtig end den gamle.

Vi kan således nu gå ud over de forudsætninger, der er opstillet for første del af nærværende opgave og diskutere spørgsmålet om den praktiske udformning i lys af de vilkår, der er for landbrugsproduktionen i dag.

De 20 pct. reduktion af kornarealet i forbindelse med de ændrede foderplaner gav ikke den voldsomme udvidelse af hornkvægbestanden, som måske kunne være ventet. I forhold til 1949 blev hornkvægbestanden kun forøget med ca. 6 pct., hvorimod flæskeproduktionen steg med 10 pct.; det var da også skummetmælksmængden, der satte grænsen for svineproduktionens størrelse, og som så medførte besparelser i korn.

Denne besparelse kunne være undgået, om man havde reduceret kornarealet lidt mere og dyrket noget mere grovfoder og således fået flere stkr. hornkvæg og mere skummetmælk. Det er dog kun lidt, det her drejer sig om. En reduktion af kornarealet i forbindelse med flere svin ville hurtigt opluge de 85 mill. f. e., der blev sparet. At hornkvæget fik en mindre tilvækst end svineholdet trods de store grovfodermængder skyldes, at disse absorberedes af den allerede eksisterende hornkvægbestand, der så med disse foderplaner har afgivet en hel del korn til svin, hvor det med de 30 pct. grovfoder, som der regnes med, har kunnet strække til mange flere.

En yderligere reduktion af kornarealerne vil medføre en stærk stigning i hornkvægbestanden og da også i importen af oliekager absolut set, og, hvis man ikke skal have en stor stig-

ning i kornimporten, en stagnation eller nedgang i svineholdet. Der vil således blive et stort overskud af skummetmælk, hvis ikke osteproduktionen udvides kraftigt, eller man får en produktion af andre mælkeprodukter.

Det ser ud til, med den relation der er nu mellem produktiviteten i kornmarken og grovfodermarken, at være en reduktion på omkring 20 pct. af kornarealet, som man med fordel kan stille efter, når man vil bevare det nuværende forhold mellem ko- og svinehold.

Skal overgangen fra korn til grovfoder føres langt videre end forsøgt her, og som man i visse kredse ønsker, så må der nødvendigvis — for at få foderet omsat — ske meget store udvidelser i hornkvægbestanden og en stagning i svineholdet. Bliver der en stærkere produktivitetstigning for grovfoder end for korn, vil tendensen mod forholdsvis flere køer forstærkes.

Om man så får samme gunstige økonomiske resultat ved at gå videre er vel nok tvivlsomt, da svineproduktionen, såvidt jeg har kunnet få oplyst, er mere fordelagtig end koholdet, og dertil kommer at smørprisen, hvis koholdet udvides voldsomt, utvivlsomt vil falde, og der vil ikke blive staldplads nok o. s. v.

Det ses af analysen i første del af opgaven, at der kræves 30 000 helårsarbejdere mere. Nu vil man måske straks sige, at det er ganske umuligt at få disse folk, men ser man lidt nærmere på sagen, skulle det synes muligt.

For det første vil der være en hel del at hente i de mindre brug, idet her ligger en arbejdsreserve, som enten ikke udnyttes eller også arbejder uden for bruget med kørsel o. lign. Hvor stor en del af de 30 000 mand, der så at sige er at hente i landbrugets egne rækker, er vanskeligt at sige. Af de mindre brug er der ca. 100 000 med ialt ca. 500 000 ha eller $\frac{1}{6}$ af det dyrkede areal. Regner man nu med, at disse brug selv kan klare arbejdet ved omlægningen, og går vi ud fra arealet som fordelende faktor, vil det sige, at $\frac{1}{6}$ af de 30 000 mand eller 5 000 kommer fra landbruget selv. Det synes meget rimeligt; det er kun $\frac{1}{20}$ mand mere pr. brug om året.

Dertil kommer, at der for tiden frigøres arbejdskraft fra landbruget. Denne frigørelse vil landbruget selv kunne absorbere, og da der ikke er regnet med nogen rationalisering af markarbejdet i den arbejdsundersøgelse, der ligger til grund for beregningen af de 30 000 mand, vil de skete arealforskydninger ikke kræve 30 000 i dag, når man får indført de såkaldte gummivogne til kørsel i marken, udvidet adgang til brug af maskinstationer, og når virkningen af de nye ukrudtsbekæmpelsesmidler viser sig i renere marker. Alle disse forhold vil nedsætte kravet til arbejdskraft en hel del.

Ser man på hele landets beskæftigelsesproblem, er det måske meget ønskeligt, om landbrugserhvervet bliver mere arbejdskrævende. Tænker man sig en frigørelse af den intereuropæiske handel, kan man meget vel tænke sig en stagnation og nedgang i beskæftigelsen i visse byerhverv. De sparebestræbelser, der påtænkes fra regeringens side, vil medføre nedgang i beskæftigelsen i mere luksusprægede industrier. Det ville i høj grad være ønskeligt, om disse ledige kunne finde beskæftigelse i landbruget.

Det er vel en noget optimistisk tanke at tro på overførelse fra by til land i det korte løb, men ledigheden i byerne vil hemme tilstrømningen, og ad den vej vil der holdes flere på landet.

Får vi en almindelig nedgang i beskæftigelsen i byerne, vil arbejdsløsheden her over vandringerne virke trykkende på lønningerne i länddistrikterne.

Der vil da opstå en fare for, at den arbejdskrævende teknik bliver den billigste, landbruget overfyldes, og mekaniseringen standses.

Det ville derfor være nødvendigt, hvis landbruget ønsker at gennemføre mekanisering, selv at optage den frigjorte arbejdskraft ved overgang til andre afgrøder, altså gå over til grovfoder på kornets bekostning, således at man i en samlet proces bevarer eller forøger landbefolkningen og hæver produktiviteten.

Det har altid været et af de store problemer for landbrugs-

erhvervet over hele jorden, hvorledes erhvervet skulle frigøre sig for den billige arbejdskraft, der bliver en bremse på den tekniske udvikling og dermed på produktiviteten.

Et andet meget væsentligt problem er spidsbelastningen i det samlede arbejde året igennem. Der er nu to udprægede arbejdsspids — kornhøsten og roelugningen.

En reduktion af kornarealet vil være en stor gevinst for landmanden set ud fra et ønske om at få kornet tørt i hus. Kravet til arbejdet i høsten vil blive ca. 20 pct. mindre. Lucernemarkens arbejde fordeler sig nogenlunde pænt over året, så overgangen fra korn til lucerne virker udjævnende på spidsbelastningen. Overgangen fra korn til roer flytter spidsbelastningen fra kornhøsten til roelugningen og optagningen af roer. Med hensyn til optagningen af roerne er det vel en fordel at flytte arbejdskravet fra korn til roer; her kan arbejdet nok besværliggøres, men der bliver ikke tale om de store tab, der kan lides i kornmarken, hvis høsten ikke kommer tør i hus.

Det, der er det store problem, er den forstærkede tendens til betydelig større spidsbelastning i roelugningstiden.

Dette arbejde kan ikke mekaniseres; udtyndingen skal foregå med håndkraft. Yderligere kan man ikke med fordel sætte ukvalificeret arbejdskraft til dette arbejde, og i de fleste tilfælde vil uøvede, men samvittighedsfulde folk ikke have arbejdet, der i reglen er på akkord. De kan ikke tjene en rimelig dagløn, så det er ikke så nemt her at bruge løs arbejdskraft.

Uanset hvor meget man når i retning af ren jord og tynd såning af roerne, vil roelugningen ved en udvidet mekanisering, der kan bringe arbejdsforbruget ned for alle andre markarbejder, komme til at stå som det skarpe hjørne, men et hjørne, som vel kan rundes.

Får man gennem ukrudtsmidlerne en virkning af renere jord i almindelighed, og kommer man ind på at dyrke roer flere år i træk i samme skifte, kan det måske tænkes, at det bliver en ren fornøjelse at luge roer, og at gårdens faste folk ikke vil være uvillige til at tage endog en meget lang arbejdsdag — der skal gå sport i at luge roer.

Det, der særlig springer i øjnene, er de små brug, der for 82 pct. vedkommende ikke har ensileringsmuligheder overhovedet; det bliver bedre med stigende brugsstørrelse, således at kun 13 pct. af de største brug er uden ensileringsmuligheder. Dog bør det tilføjes, at ensileringsmulighederne er forbedret en del siden 1949.

Desuden støtter tabellen den antagelse, som tidligere er gjort, om, at de 90 mill. kr. skulle være nok til renter og afskrivning af investeringerne, idet det jo er de mindre brug, der særlig mangler beholdere, og disse kan bygges i en billigere type, når de ikke skal have så stor kapacitet.

Det, der vel nok vil komme til at volde det største besvær, er at få alle landmænd til at fodre efter de opstillede foderplaner. Det vil kræve en meget udstrakt virksomhed af fodringskonsulenter og vil i første omgang kræve uddannelse af en udvidet stab af fodringskyndige folk.

Den rationalisering, som det jo er at foretage en så gennemgribende ændring i fodringen af dyrene, vil i høj grad vanskeliggøres af, at vi har så mange brug i forhold til det dyrkede areal.

Vi har lige set, hvor langt bagud de mindre brug er, når der er tale om ensileringsmuligheder. Det vil næppe blive meget bedre, hvis der nu skal til at dannes fodringskonsulentforeninger.

Skulle det volde vanskeligheder at få gennemført en almindelig fodringskonsulentvirksomhed på privat basis, er her et område, hvor det offentlige med fordel kan sætte ind og yde sin støtte.

Der har i den senere tid været megen røre om videnskabens kår og statens stilling til videnskabeligt arbejde.

Det gælder vel i endnu højere grad, at staten må sørge for, at de allerede nåede videnskabelige resultater bliver udnyttet.

Vi så, at en overgang fra korn til grovfoder gav en valutagevinst på ca. 250 mill. kr., men det vil ikke være den eneste gevinst, som fodringskonsulenterne ville kunne realisere; de ville samtidig kunne lære de danske landmænd at forvalte

foderet noget bedre. Det viste sig jo i begyndelsen af opgaven, at der skulle lægges 34,4 pct. til det foder, som man ved forsøg har konstateret, at svin kan nå slagterivægt på, for at nå samme virkning i praksis.

Der er et meget stort spild af foder, og fodringskonsulenter må i det mindste kunne udvirke, at der kan produceres $\frac{1}{5}$ flere svin på det samme foder; det vil for opgavens svinehold sige yderligere 250 mill. kr., altså ialt 500 mill. kr. i gevinst. Der ligger meget store muligheder i det danske landbrug for at bringe landet ud af den nuværende vanskelige situation.

Afslutning.

Til slut vil jeg sige et par ord om den virkning, som overgangen fra korn til grovfoder vil have på bevægelserne i den danske økonomi:

Tabel over høsten fra 1945—49.

	Mill. A. E.	1945	1946	1947	1948	1949	1945-49
Kærne og halm		43,6	47,2	36,7	46,0	50,1	44,7
Kartofler og roer		30,5	32,0	29,6	32,8	34,1	31,7
Hø, grøntfoder og græsning		48,0	46,7	31,8	35,5	45,2	41,4

Udsving fra høsten 1945—49:

1945—49 = 100.

Kærne og halm	97,5	105,6	82,1	102,3	112,1	100
Kartofler og roer	96,2	100,1	93,4	103,5	107,6	100
Hø, grøntfoder og græsning	115,9	112,8	76,8	85,8	102,2	100

Det ses klart af tabellen, at udsvingene i høstudbyttet er stærkest i græsmarken, mindre stærkt i kornmarken og mest stabilt for rodfrugternes vedkommende.

En overgang fra korn til roer vil virke stabiliserende på høsten fra år til år, ligesom overgangen til mere lucerne i den gamle græsmark vil virke stabiliserende på grund af lucernens store modstandsdygtighed i tørkeperioder, og jeg vil på grundlag heraf mene, at den i hvert fald er lige så stabil som korn fra år til år.

Det samlede resultat vil blive et større høstudbytte, som vi tidligere har set, og en større stabilitet fra år til år og således en mere stabil produktion af eksportvarer og en roligere økonomi for landet som helhed.

Litteraturliste.

Landøkonomisk Driftsbureau:

Undersøgelser over landbrugets driftsforhold 1947—48, 2. del.

» » » » » » 1949—50, 1. del.

Arbejdsforbruget i dansk landbrug 1946—49.

Mekaniseringen i dansk landbrug 1949.

Landbrugets Købestævneudvalg:

Købestævneplanerne 1949 og 1950.

Landbrugsraadet:

Landbrugets produktion og økonomi 1946.

De danske landbrugsorganisationers mål for udviklingen i landbruget indtil 1952—53, 1950.

Konsulent K. M. Andersen:

Håndbog i kvæghold.

Fuldmægtig P. Døssing:

Særtryk af »Tidsskrift for Landøkonomi«, hæfte 9, 1950.

Statistisk Departement:

Landbrugsstatistiken 1948.

» » » » » » 1949 (i korrektur).

Statistiske efterretninger.

Statistisk årbog 1947.

Landbrugets produktions- og afsætningsudvalg:

Aktuelle fodringsproblemer 1950.

Tidsskriftet »Dansk Landbrug« 1949:

Forskellige artikler.
